

Dorota Miller

Uniwersytet Rzeszowski

**JAK W UNII ZA PIECEM.
INNOWACJE JĘZYKOWE W POLSKICH,
BRYTYJSKICH I NIEMIECKICH ARTYKUŁACH
PRASOWYCH NA TEMAT REFERENDUM
W SPRAWIE CZŁONKOSTWA WIELKIEJ BRYTANII
W UNII EUROPEJSKIEJ**

1. Uwagi wstępne

23 czerwca 2016 roku Brytyjczycy opowiedzieli się nieznaczną większością głosów za opuszczeniem Unii Europejskiej. Jak wynika z danych opublikowanych po referendum, ok. 52 proc. wyborców zagłosowało za opuszczeniem UE, a ok. 48 proc. za pozostaniem we Wspólnocie¹. W lutym i marcu 2017 roku obie izby brytyjskiego parlamentu zagłosowały za wszczęciem procedury wystąpienia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej, co doprowadziło do uruchomienia przez premier May art. 50. traktatu lizbońskiego, a co za tym idzie, rozpoczęcia dwuletniego procesu wychodzenia z Unii Europejskiej. Warto odnotować, że wydarzenie to miało miejsce 29 marca 2017 roku, a więc prawie dokładnie w 60. rocznicę podpisania tzw. traktatów rzymskich stanowiących podwaliny dzisiejszej Unii Europejskiej.

Planowane na 2019 r. wystąpienie Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej stanowi bez wątpienia ważną cezurę w historii Unii Europejskiej. Również związana z nim debata dotycząca tzw. Brexitu jest bezprecedensowym wydarzeniem w dziejach integracji europejskiej. Dotyczy ona bowiem nie tylko pierwszego w dotychczasowej historii UE wystąpienia kraju członkowskiego ze Wspólnoty, lecz także przyszłości całej UE i leżącej u jej podstaw idei integracji europejskiej, jak również reperkusji dla poszczególnych krajów członkowskich.

¹ Por. *Nie tak miało być* („Polityka”).

Niniejsza analiza koncentruje się wokół szeroko pojętych innowacji językowych pojawiających się w debacie prowadzonej na ten temat w prasie polskiej, brytyjskiej i niemieckiej. Jej materiał stanowi 36 artykułów prasowych opublikowanych bezpośrednio przed oraz tuż po czerwcowym referendum unijnym w Wielkiej Brytanii. Analizowane artykuły pochodzą z opiniotwórczych tygodników „Polityka”, „The Economist” oraz „Der Spiegel” i stanowią ważny punkt kulminacyjny w aktualnym obecnie dyskursie medialnym na temat Brexitu w trzech wspomnianych powyżej krajach [por. Miller 2017]. Periodyki te utrzymują się na czołowych miejscach pod względem wielkości sprzedaży wśród polskich, brytyjskich i niemieckich tygodników opinii². Stałe tematy poruszane na ich łamach to zagadnienia o charakterze społeczno-politycznym oraz gospodarczo-finansowym, sporo miejsca poświęca się także zagadnieniom z dziedziny nauki, techniki i technologii oraz kultury i sztuki. Wszystkie trzy tygodniki reprezentują podobny, liberalny profil i proeuropejskie nastawienie. Wszystkie opowiedziały się za pozostaniem Zjednoczonego Królestwa w UE, co zostało zaakcentowane wprost („We believe that leaving would be a terrible error. It would weaken Europe and it would impoverish and diminish Britain. Our vote goes to Remain”³), lub też daje się z łatwością wywnioskować w trakcie powierzchownej analizy ww. wydań, np. ich okładek i tytułów artykułów (*Lasst uns nicht allein! / Don't leave us!, Wer klug ist, bleibt / It's smarter to stay; Koniec świata i co dalej, Nie tak miało być*). Punkt wyjścia w każdym z trzech korpusów jest zatem analogiczny. Pytanie podstawowe brzmi przy tym: jak to stanowisko odzwierciedla się w języku relacji prasowych, a konkretnie w zastosowanych tam innowacjach językowych?

2. Korpus badawczy – charakterystyka ogólna

Jak łatwo się domyślić, każdy z wymienionych tygodników przedstawia referendum unijne oraz jego wyniki i konsekwencje z nieco innej perspektywy. Tygodnik „Polityka” (por. ilustr. 1–2) skupia się na skutkach referendum dla Polaków mieszkających na Wyspach oraz dla Polski jako kraju członkowskiego UE w ogóle: „Chodzi nie tylko o losy miliona Polaków już przebywających na Wyspach, bardzo niepewne w przypadku Brexitu, zamknięcie brytyjskiego rynku pracy dla kolejnych imigrantów z Polski czy też rewizję unijnego budżetu po utracie brytyjskiej

² Por. dane European Journalism Centre (<http://ejc.net/>, dostęp: 22.03.2017) dotyczące krajobrazów medialnych Niemiec i Polski oraz dane z tygodnika „The Economist”: „The Economist claims to have a worldwide print and digital edition circulation of more than 1.5m copies a week“ (<http://www.pressgazette.co.uk/seriously-popular-economist-now-claims-reach-53m-readers-week-print-and-online/>, dostęp: 22.03.2017).

³ *Divided we fall* („The Economist”).

składki” (*Dwa końce kija*)⁴. Istotna wydaje się również reakcja rządu PiS na ten precedens: „Dla Polski, która dopiero co przystąpiła do Zachodu i korzysta z hojnych funduszy pomocowych oraz gwarancji bezpieczeństwa, kibicowanie Brexitowi i snucie marzeń o Europie suwerennych ojczyzn, pilnujących przede wszystkim własnego narodowego interesu, jest historyczną i geopolityczną durnotą” (*Dwa końce kija*).

Ilustr. 1. „Polityka” 26/2016

Ilustr. 2. „Polityka” 27/2016

Niemiecki tygodnik „Der Spiegel” zwraca się natomiast, szczególnie w numerze z 11 czerwca 2016 r., poprzedzającym referendum unijne, bezpośrednio do Brytyjczyków: „Wenn ihr für den Austritt stimmt, verlieren alle. Wenn ihr bleibt, werdet ihr gewinnen“⁵ (*Lasst uns nicht allein! / Don't leave us!*). Z tego powodu wszystkie teksty poświęcone referendum publikowane są w tym wydaniu tygodnika równolegle w dwu wersjach językowych: niemieckiej i angielskiej (por. *Lasst uns nicht allein! / Don't leave us!*, *Wer klug ist, bleibt / It's smarter to stay*, *„Großbritannien ist Führungsnation“ / „Britain is a leading nation“*, *Dann geht doch! / Then leave!*). Zarówno okładki obu analizowanych wydań (por. ilustr. 3–4), jak i tytuły tych artykułów oraz ich treść zawierają nacechowane emocjonalnie apele skierowane przede wszystkim do Brytyjczyków zamierzających zdecydować w zbliżającym się referendum o losach Wielkiej Brytanii (por. okładki wydań z 11 i 25 czerwca 2016 r. z dramatycznie brzmiącym apelem: *Bitte geht nicht! / Please don't go!* oraz pytaniem: *Europa ist tot. Es lebe Europa?*)⁶.

⁴ Por. także tytuł *Brexit a sprawa polska* na okładce wydania z 22–28 czerwca 2016 roku.

⁵ „Jeśli zagłosujecie za wyjściem, wszyscy przegrają. Jeżeli zostaniecie, wygracie” (tłum. – D.M.).

⁶ Pol. „Europa umarła. Niech żyje Europa?” (tłum. – D.M.).

Ilustr. 3. „Der Spiegel” 24/2016

Ilustr. 4. „Der Spiegel” 26/2016

Tygodnik „The Economist” (por. ilustr. 5–7) zwraca się do swoich czytelników, czyli potencjalnych uczestników referendum, o czym świadczy między innymi kolektywne *my* na okładce numeru z 18–24 czerwca 2016 roku: *Divided we fall*. Nagłówek ten nawiązuje bezpośrednio do przysłowia: *United we stand, divided we fall* (pol. *Zgoda buduje, niezgoda rujnuje*) i stanowi przykład innowacji frazeologicznej skracającej, o której będzie jeszcze mowa poniżej (por. podrozdział 3.2.).

Ilustr. 5. „The Economist”
z 18–24 czerwca 2016 r.Ilustr. 6. „The Economist”
z 25 czerwca – 1 lipca 2016 r.Ilustr. 7. „The Economist”
z 2–8 lipca 2016 r.

3. Innowacje językowe – podstawy teoretyczne

Najogólniej rzecz ujmując, za innowacje językowe można uznać jednostki nieobecne wcześniej w repertuarze danego języka. Obok kryterium diachronicznego w pracach poświęconych innowacjom językowym, a w szczególności neologizmom, zastosowanie mają także kryteria formalne, znaczeniowe, stylistyczne oraz frekwencyjne [por. Grabias 1981: 89–91]. W niniejszym artykule chciałabym skupić się na kryterium znaczeniowym (tj. podjąć próbę interpretacji odnalezionych innowacji

językowych), stylistycznym (ze szczególnym uwzględnieniem funkcji uwydatniającej i ekspresywnej) oraz zwrócić uwagę na stopień upowszechnienia analizowanych jednostek językowych w korpusie badawczym (tj. kryterium frekwencyjne).

W odniesieniu do ostatniego kryterium neologizmy dzielimy na okazjonalne, tj. pozasystemowe, oraz potencjalne, tj. systemowe (tzn. przyjęte lub upowszechnione w zasobie leksykalnym języka lub przynajmniej mające szansę do niego wejść) [por. Grabias 1981: 93]. Burska [2012: 50] zwraca uwagę na to, że większość nowo powstających jednostek leksykalnych to twory ulotne, mające nikłą szansę na zadomowienie się na stałe w repertuarze danego języka: „Powstałe twory mają najczęściej charakter doraźny, wynikają z potrzeby chwili, związane są z odpowiednimi okolicznościami. [...] Najczęściej związane są z jakimś współczesnym wydarzeniem i wątpliwe, by w przyszłości przeciętny, nieznający dzisiejszych polityczno-społeczno-kulturowych realiów odbiorca był w stanie właściwie je zinterpretować”.

Z punktu widzenia kryterium stylistycznego należy podkreślić, iż analizowane jednostki przyczyniają się przede wszystkim do ekspresywności wypowiedzi i czynią ją atrakcyjnym zjawiskiem językowym [por. Grabias 1981: 87]. Stwierdzenie to dotyczy w szczególności nowości o charakterze leksykalnym, gdzie do głosu ze szczególną siłą dochodzi fantazja twórców wypowiedzi.

Jak twierdzi Grabias [1981: 88], neologizmy mierzyć można „nowością struktury, znaczenia i funkcji”, co znajduje odzwierciedlenie w zaproponowanym przez niego podziale na neologizmy strukturalne, znaczeniowe (tzw. neosemantyzmy) oraz funkcyjne [1981: 89]. W obrębie każdej z tych trzech kategorii wyróżnia Grabias – w zależności od charakteru jednostki leksykalnej podlegającej procesowi innowacji – neologizmy wyrazowe oraz frazeologiczne [tamże]. W nawiązaniu do tej klasyfikacji przedmiotem niniejszej analizy są neologizmy strukturalne wyrazowe (tj. słowotwórcze, por. podrozdział 3.1.) oraz frazeologiczne (por. podrozdział 3.2.), częściowo również neologizmy znaczeniowe, czyli tzw. neosemantyzmy [por. Grabias 1981: 89].

3.1. Innowacje słowotwórcze

Z punktu widzenia pełnionej funkcji językowej w grupie innowacji słowotwórczych rozróżnić możemy według Grabiasa [1981: 96] neologizmy o funkcji uwydatniającej, wynikającej przede wszystkim z potrzeby ekonomii języka (np. *Brexit* zamiast *wyjście Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej*), a także neologizmy o funkcji ekspresywnej (np. *dypłomatolek* jako niekompetentny dyplomata⁷). Szczególny pod względem częstotliwości występowania przypadek neologizmów stanowią tzw. kontaminacje, obecne w różnych sferach działalności językowej, np. w języku mediów i reklamy, a także w języku literackim. Według Ochmann

⁷ Przykład za Ratajczyk [2015: 57].

[1997: 132], kontaminacja leksykalna jest „rodzajem kompozycji, polegającym na skrzyżowaniu (przeważnie) dwu całych lub fonicznie uszczuplonych jednostek leksykalnych w jedną całość strukturalną, najczęściej zawierającą część wspólną dla obu komponentów”, np. w kontaminacji *Brexit*: *br-* stanowi uszczuploną formę słowa *British* lub *Britain* skrzyżowaną z pełną formą drugiego elementu (*exit*).

Ratajczyk [2015: 11] postrzega pojęcie kontaminacji leksykalnej jako nadrzędne w stosunku do kontaminacji wyrazowych, graficznych i frazeologicznych. Pierwsze i ostatnie z nich, tj. kontaminacje wyrazowe i frazeologiczne, są przedmiotem niniejszej analizy. Twory kontaminacyjne nazywa Ratajczyk [2015] zamiennie kontaminatami, okazjonalizmami lub neologizmami. Również w ramach niniejszej analizy pojęcia te używane są zamiennie.

Podobny, lecz bardziej szczegółowy opis mechanizmu powstawania kontaminacji odnajdujemy u Nagórko [2007: 205]: „Technika kontaminacji polega na [...] skrzyżowaniu dwu słów, obywatycznym się bez udziału afiksów. Nowa forma reprezentuje na pierwszy rzut oka połączenie powstałe z przypadkowego ucięcia części wyrazów wyjściowych, które bynajmniej nie pokrywa się z budową morfologiczną słów. Do skrzyżowania dochodzi w wyniku skojarzeń brzmieniowych: wyrazy wyjściowe zawierają wspólny fragment formy, który jest rozpoznawalny w derywacie jako tzw. węzeł kontaminacji”. Jako przykład klasycznej kontaminacji podaje Nagórko wyraz *perorysta* powstały z połączenia elementów *perorować* i *terrorysta*. Co charakterystyczne, ucięcia obu form nie przebiegają wzdłuż granicy morfemów [Nagórko 2007: 206]. Także tam, gdzie brak węzła kontaminacji czy nałożenia, badacze dostrzegają kontaminację, np. *bajoro* = *bagno* + *jezioro* [przykład za Nagórko 2007: 206]. Mamy tu do czynienia ze skojarzeniem nie tyle brzmieniowym, co raczej na postawie wspólnej semantyki. Tę krótką charakterystykę kontaminacji należy uzupełnić o zaproponowane przez Grabiasa [1981: 126–127] rozróżnienie pomiędzy kontaminacjami zamierzonymi oraz niezamierzonymi, tj. powstającymi mimowolnie przejęzyczeniami.

Tak rozumiana technika kontaminacji, szczególnie szeroko wykorzystywana w ramach gry językowej [por. Nagórko 2007: 207], stwarza ogromne pole do opisu dla indywidualnej kreatywności autorów, którzy zamiast sięgać po utarte schematy, decydują się na tworzenie nowej jakości z dostępnego materiału językowego. Powstawaniu licznych kontaminatów sprzyja – jak słusznie zauważa Ratajczyk [2015: 18] – nie tylko dążenie do ekonomii językowej, lecz także znaczne upotocznienie języka mediów. Język potoczny ze względu na swą autentyczność, spontaniczność, świeżość i ekspresywność, a czasami wręcz dosadność, budzi uznanie w dyskursie publicznym. Jednym z ważnych powodów częstego sięgania po mechanizm kontaminacji jest również dążenie do uatrakcyjnienia przekazu oraz próba skrócenia dystansu między autorem komunikatu a odbiorcą [por. Ratajczyk 2015: 19]. Oprócz wzbudzenia zainteresowania potencjalnego odbiorcy tekstu kontaminaty pełnią nie rzadko funkcję perswazyjną [por. Burska 2012: 42], a także humorystyczno-ludyczną:

„Kontaminacje w języku polskim rzadziej mają charakter prymarnie nominatywny. [...] zamiast nazywać, częściej służą one przezywaniu, ośmieszaniu i piętnowaniu zjawisk. Stanowią przy tym rzeczywiście rodzaj gry, zagadki, którą odbiorca ma odszyfrować – nie bez intelektualnej satysfakcji dla siebie” [Nagórko 2007: 204].

3.2. Innowacje frazeologiczne

Frazeologizmy w szerokim ujęciu jawią się jako „[...] wszelkie względnie stałe formy (połączenia wyrazowe), posiadające określone znaczenie (sens), odtworzone w pamięci nadawcy komunikatu intencjonalnie w celu utworzenia z innym komponentem formacji przekazującej zamierzoną przez nadawcę treść” [por. Ratajczyk 2015: 125], a więc w pierwszej kolejności idiomy, paremie, aforyzmy, terminy złożone oraz zwroty grzecznościowe [tamże]. Szeroko w niniejszej pracy rozumiana frazeologia obejmuje oprócz tradycyjnych frazeologizmów i przysłów również tzw. skrzydlate słowa i cytowania [por. Ratajczyk 2015: 23–24], nawiązujące bezpośrednio do pojęcia intertekstualności rozumianej jako uzależnienie wytwarzania i interpretacji konkretnych tekstów od innych, powstałych wcześniej, często kanonicznych egzemplarzy tekstowych.

Kontaminacja frazeologiczna stanowiąca najczęstszy przykład innowacji frazeologicznych tradycyjnie rozumiana jest jako „skrzyżowanie (także: pomieszanie, zlanie się) dwóch frazeologizmów” [por. Ratajczyk 2015: 123], np. *oddać w czyste ręce* (*oddać w dobre ręce* + *mieć czyste ręce*), *na ostrzu haka* (*na ostrzu noża* + *mieć na kogoś haka*)⁸ lub szerzej jako „kontaminacja frazeologizmu z leksemem [...], czy uzupełnienie związku frazeologicznego dodatkowym wyrazem oraz wymiana komponentu frazeologizmu na inny wyraz” [por. Ratajczyk 2015: 123], np. *śmieć przykładem* (*świecić/świecić przykładem* + *śmieć*), *tu się zgina dziób Pendolina* (*tu się zgina dziób pingwina* + *Pendolino*)⁹. W niniejszej pracy w mniejszym stopniu akcent pada na strukturę, w większym zaś na sens i pragmatykę zaobserwowanych kontaminacji frazeologicznych (por. podrozdział 4.2.) i wyrazowych (por. podrozdział 4.1.).

Innowacja frazeologiczna jako „odchylenie od normy, może być następstwem takich świadomych lub nieświadomych zabiegów, jak sięganie poza normę, modyfikowanie danych frazeologizmów i rozszerzanie ich łączliwości leksykalnej” [Bąba 1986: 22]. W związku z tym wśród głównych typów innowacji frazeologicznych polszczyzny rozróżnia Bąba [1986: 22–31; 1989: 46–66]¹⁰ innowacje uzupełniające powstałe

⁸ Przykłady za Ratajczyk [2015: 181–182].

⁹ Przykłady za Ratajczyk [2015: 148].

¹⁰ Krótki przegląd germanistycznej i anglojęzycznej literatury przedmiotu na temat frazeologizmów i ich modyfikacji znajduje się m.in. w pracach takich autorów, jak Dobrovolskij/Piirainen [2009], Burger [2015], Majnusz-Stadnik [2014], Langlotz [2006] oraz Granger / Meunier [2008].

w wyniku wyboru frazeologizmów spoza normy, np. zapożyczenia zewnętrzne (*Tu leży pies pogrzebany* za niem. *Da liegt der Hund begraben*), innowacje rozszerzające powstałe w wyniku rozszerzenia łączliwości leksykalnej frazeologizmu (np. frazeologizm *wiatrem podszyty* dotychczas łączony z nazwami odzieży wierzchniej, obecnie coraz częściej w towarzystwie innych wyrazów, np. *pomieszczenie, namiot* i in.) oraz innowacje modyfikujące, powstające w następstwie zmian na płaszczyźnie leksykalnej lub gramatycznej frazeologizmu, w tym:

- innowacje skracające, powstające w wyniku uszczuplenia składu leksykalnego danej jednostki frazeologicznej, np. *odpukać w niemalowane* zamiast *odpukać w niemalowane drewno*,
- innowacje rozwijające, polegające na uzupełnieniu składu leksykalnego danej jednostki frazeologicznej nowymi komponentami, np. *nawarzyć niezłego piwa* zamiast *nawarzyć piwa*,
- innowacje wymieniające, powstające w wyniku wymiany jednego z komponentów danej jednostki frazeologicznej na inny wyraz, np. *dodawać oliwy do ognia* zamiast *dolewać oliwy do ognia*,
- innowacje kontaminujące, opisane powyżej,
- innowacje regulujące, powstające w wyniku zniesienia ograniczeń w zakresie form fleksyjnych komponentu, jego struktury słotwórczej lub modernizacji schematu składniowego całej jednostki frazeologicznej, np. *dać komuś wolne ręce* zamiast *dać komuś wolną rękę*.

Dwie ostatnie grupy, tj. innowacje rozszerzające i modyfikujące są zdaniem Bąby [1989: 66; 1986: 31] najczęściej spotykane we współczesnej polszczyźnie. Podobnie jak Grabias rozgranicza Bąba innowacje zamierzone od bezwiednych, określając te ostatnie mianem błędu frazeologicznego [1986: 31]. Podobne klasyfikacje odnaleźć można w pracach Dziamskiej-Lenart [2004] oraz Lusińskiej, przy czym do klasyfikacji według Bąby dodaje Lusińska [2007: 32] szczególnie przypadek tzw. defrazeologizacji polegający na „dosłownym użyciu składników związku frazeologicznego, które mają w nim znaczenie przenośne, albo na dosłownym użyciu związku frazeologicznego, w którym suma znaczeń wyrazów ma znaczenie przenośne” (np. udosłownienie w sloganie reklamowym: *Z Kasią zawsze Ci się upiecze*). W tym wypadku mamy do czynienia z grą znaczeń dosłownego i przenośnego, co staje się źródłem komizmu.

4. Wyniki analizy

4.1. Brexit, Frexit, Next, Polexit

W analizowanym materiale badawczym dużą popularnością cieszą się kontaminacje leksykalne z elementem *exit*. U podstaw najpopularniejszej wśród nich

kontaminacji *Brexit* oraz innych analogicznych skrzyżowań (por. poniżej) leży ukute w 2012 roku pojęcie *Grexit* odnoszące się do diskutowanego wówczas wyjścia Grecji ze strefy euro, co sugeruje słownik Oxford Living English Dictionaries definiujący pochodzenie pojęcia *Brexit* w następujący sposób: „blend of *British* (or *Britain*) and *exit*, probably on the pattern of *Grexit* (coined earlier in the same year)”¹¹. Nieco rozszerzone znaczenie pojęcia *Brexit* podaje inny słownik internetowy¹²: „1. the probable withdrawal of the United Kingdom from membership in the European Union. 2. the nonbinding national referendum in 2016 that resulted in a vote for the United Kingdom to leave the European Union”. Oba te warianty znaczeniowe znajdują odzwierciedlenie w polskim, brytyjskim i niemieckim korpusie badawczym, gdzie pojęcie *Brexit* odnosi się zarówno do referendum, jak i planowanego wyjścia Wielkiej Brytanii z UE.

Co charakterystyczne, zawarty w tej kontaminacji element leksykalny *exit* podlega w języku polskim daleko idącej adaptacji morfologicznej, dostosowując się do polskiego systemu fleksyjnego (por. *Brexit* w różnych przypadkach, np.: „Reakcja prezesa po *Brexicie*, niestety, nie ujawnia jakiejś nowej refleksji”¹³, „Czy więc mając sami odmienne zdanie, zagłosują za *Brexitem*?”¹⁴, „Co dalej ze zwycięstwem *Brexitu*?”¹⁵) i stanowiąc produktywną podstawę do dalszych procesów słotwórczych, np. *pobrexitowe konsultacje* oraz *pobrexitowe scenariusze* (*Koniec świata i co dalej*), *brexitowcy* (*Nie tak miało być*, *Planeta Brytania*).

O dużej produktywności słotwórczej kontaminacji *Brexit* w korpusie niemieckim świadczą z kolei liczne złożenia powstałe na jej bazie: *Brexit-Kampagne*, *Brexit-Aktivisten*, *Brexit-Lager*, *Brexit-Kämpfer*, *Brexit-Bewegung*, *Brexit-Befürworter*, *Brexit-Leute*, *Brexit-Debatte*, *Brexit-Referendum*, *Brexiters* (*Schwarzer Donnerstag*, *Lasst uns nicht allein! / Don't leave us!*, „*Großbritannien ist Führungsnation*“ / „*Britain is a leading nation*”). Z punktu widzenia kryterium frekwencyjnego odnotować należy, że nie są one okazjonalizmami, lecz pojęciami ciągle powracającymi w niemieckojęzycznej debacie na temat wystąpienia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej.

W korpusie brytyjskim natomiast kontaminacja *Brexit* nie stanowi podstawy słotwórczej dalszych wyrazów, z wyjątkiem przymiotnika *post-Brexit* (*The sleep of the union*) oraz rzeczownika *Brexit* (*The sleep of the union*) odnoszących się odpowiednio do wydarzeń po referendum z czerwca 2016 roku oraz zwolenników wyjścia Wielkiej Brytanii z UE. Co charakterystyczne, rzeczownik *Brexit* poja-

¹¹ Por. <https://en.oxforddictionaries.com/definition/brexit> [dostęp: 26.06.2017].

¹² Por. <http://www.dictionary.com/browse/brexit> [dostęp: 26.06.2017].

¹³ *Koniec świata i co dalej* („Polityka”).

¹⁴ *Nie tak miało być* („Polityka”).

¹⁵ *Planeta Brytania* („Polityka”).

wia się obok kontaminacji *Brexit* w słowniku Cambridge Dictionary¹⁶, co świadczy o tym, że oba na dobre zadomowiły się w języku angielskim¹⁷.

Analogiczne konstrukcje *Frexit* (*France/french* + *exit*), *Nexit* (*Netherlands* + *exit*), a nawet *Polexit* (*Polska/polski* + *exit*) odnalezione w korpusie brytyjskim i polskim stanowią przykład ekonomii językowej, są bowiem znacznie krótsze niż ich wyjściowe opisowe formy. Cieszą się one jednak w analizowanych artykułach zdecydowanie mniejszą popularnością niż sztandarowy *Brexit*¹⁸: „Tusk musi pomóc Kaczyńskiemu, bo inaczej nie damy rady obronić się przed faktycznym, wymuszonym *Polexitem*”¹⁹, „Nasz tygodnik ostrzegwał przed '*Polexitem*', pisaliśmy, że PiS wyprowadza Polskę z Unii przynajmniej mentalnie”²⁰, „O referendum i *Nexit*, czyli o wyjście Holandii z Unii, zaapelował po brytyjskim głosowaniu Geert Wilder, lider Partii Wolności, która prowadzi w sondażach”²¹, „Preventing *Frexit*” (śródtytuł w artykule *A tragic split*).

Kolejne warte odnotowania innowacje językowe to przymiotniki i rzeczowniki z elementem *euro-* / *Euro-*, możliwe do zinterpretowania jako przykłady derywacji z przedrostkiem *euro-* / *Euro-* lub kontaminacje powstałe z połączenia uszczuplonej formy przymiotnika *uropejski*/*European* oraz pełnej formy wybranego rzeczownika lub przymiotnika, np. *Euroseptic*, *Euroseptics* oraz *Eurosepticism* (*What if?*) a także rzeczowniki *euro-zone* (*The sleep of the union*) i *Eurocrats* (*And shut the door behind you*) w korpusie brytyjskim oraz *eurodiety* (*Musi zabołeć*), *euroland* (*Musi zabołeć*) i *eurokołchoz* (*Dwa końce kija*) w korpusie polskim. Ostatni z wymienionych przykładów, opatrzony w tygodniku „Polityka” cudzy-słowem, stanowi wyraźne nawiązanie do nacechowanych negatywnie leksemów z elementem *euro-* charakterystycznych dla prasy o nastawieniu antyunijnym, np. *europropaganda*, *eurozłudzenia*, *eurodrożyzna* [por. Miller 2009: 427]. Całe paradygmaty słowotwórcze tego typu charakterystyczne są dla debaty unijnej w polskiej prasie, co ilustrują przykłady takie jak: *europoseł*, *europarlament*, *eurodiety eurosceptyczny*, *euroseptycy*, *euroentuzjaści* ale również: *europrzeciąganie*, *euroradość*, *eurozłość*, *eurodialog*, *europrzyszłość*, *eurothum*, *eurożerczy*, *eurokrąg*, *eurohymn*, *euromuzyka*, *euoinformacje*, *europogląd*, *euroklub*, *euoedukacja*, *eu-*

¹⁶ Por. <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/brexit?q=Brexit> [dostęp: 3.10.2017].

¹⁷ Słownik DUDEN z kolei odnotowuje jedynie kontaminację *Brexit* (por. <http://www.duden.de/suchen/dudenonline/brexit>, dostęp: 11.10.2017), podobnie jak *Słownik języka polskiego PWN* (<https://sjp.pwn.pl/szukaj/brexit.html>, dostęp: 11.10.2017), natomiast w WSJP hasło *Brexit* nie występuje wcale.

¹⁸ O niesłabnącej produktywności kontaminacji z elementem *exit* świadczyć może choćby ukuty w październiku 2017 roku, przy okazji referendum dotyczącego niepodległości Katalonii, termin *Catalexit* (por. <https://blog.oxforddictionaries.com/tag/catalexit/>, dostęp: 11.10.2017).

¹⁹ *Koniec świata i co dalej* („Polityka”).

²⁰ *Wybór prezesa* („Polityka”).

²¹ *Nie tak miało być* („Polityka”).

roulotki, *eurotatuaż*, *eurowakacje*, a nawet *eurotoman* (!)²². Nie ulega wątpliwości, że większość z nich to okazjonalizmy, są one jednak dowodem na wysoką produktywność opisywanego zjawiska, a także dwie podstawowe funkcje tego rodzaju neologizmów, tj. ekonomię językową oraz funkcję uwydatniająco-wartościującą (z tą drugą mamy szczególnie do czynienia w prasie o charakterze antyunijnym, co ilustruje przykład *eurokołchoz*).

Na szczególną uwagę zasługują również kontaminacje *neverendum* oraz *Bre- turn*, *Breversal* i *Bremain*. *Neverendum* występujące w śródtytule „The neverendum never ends” (w artykule *The Nigel Farage Show*) i stanowiące skrzyżowanie form *never* + *referendum* zwraca uwagę czytelnika na dalekosiężne skutki referendum z czerwca 2016 roku, a w samym artykule definiowane jest w następujący sposób: „It will live on in the muscle memory of the nation” (tamże). W kontaminacjach *Breturn*, *Breversal* i *Bremain* mamy z kolei do czynienia z połączeniem rzeczowników *return*, *reversal* lub czasownika *remain* oraz rzeczownika *Britain* względnie przymiotnika *British*. We wszystkich trzech przypadkach drugie człony zaczynają się od litery *r* ułatwiającej kontaminację, bo imitującej ciąg literowy w *Britain/British*. Kontaminacja *Breturn* występująca w śródtytule „Point of no *Breturn*” (w artykule *Adrift*) nawiązuje bezpośrednio do frazeologizmu *a point of no return* oznaczającego punkt bez powrotu. *Breturn* można więc interpretować jako decyzję Wielkiej Brytanii o powrocie do UE. *Breversal*, jako wycofanie się Wielkiej Brytanii z decyzji o wystąpieniu z UE, odnajdujemy w artykule *Adrift*: „But it would be wrong completely to discount the possibility of an inelegant, humiliating, yet welcome, *Breversal*”. Forma *Bremain* stanowiąca przeciwieństwo przywołanej powyżej kontaminacji *Brexit* występuje wyłącznie w korpusie polskim: „W sondażach zwolennicy pozostania w Unii (obóz *Bremain*) ustępują zwolennikom wyjścia z niej (*Brexit*)” (*Mgła nad kanałem*), „Zdawałoby się, że politycy i publicyści naszej prawicy powinni modlić się o zwycięstwo *Bremain*” (*Dwa końce kija*), „Cameron w obawie przed rozłamem w partii zwolnił członków swego rządu z lojalności w kwestii referendum; kilkoro z nich jest za *Brexitem*, większość za *Bremainem*” (*Mgła nad kanałem*).

Kolejne przykłady kontaminacji odnajdujemy w tytule i treści artykułu *Brexitland versus Londonia*. Ich znaczenie autor tekstu wyjaśnia w sposób następujący: „This potent cocktail – a sense of nostalgia and a thirst for the stable and knowable – defines the 52% of Britons, who voted to leave the EU. [...] They are older, poorer and less educated than average; they live in rural areas and provincial towns like Boston, Rotherham and Clacton. Call it ‘*Brexitland*’” oraz: „The 48% who opposed Brexit tend to be young, well qualified, socially liberal and relatively confident in the global order. They are concentrated in London and other cities that share the capital’s thrusting dynamism, like Bristol, Manchester and Cambridge. Call these ‘*Londonia*’”. *Londonia* jawi się więc jako skrzyżowanie form *Londinium*

²² Por. artykuł *Europrzeciąganie* („Polityka” 20/2002).

oraz *Britannia* stanowiących rzymskie nazwy Londynu i Wysp Brytyjskich. Do nazw geograficznych nawiązuje również kontaminacja *Remainians*, powstała z połączenia form *Romanians* (Rumuni) oraz czasownika *remain*: „Thoughtful Romanians stand ready to adopt British ‘Remainians’” (*And shut the door behind you*). Odnosi się ona do tych Brytyjczyków, którzy w referendum opowiedzieli się za pozostaniem Zjednoczonego Królestwa w UE i którym, z powodu planowanego wyjścia z UE, współczują m.in. mieszkańcy Rumunii pamiętający jeszcze wieloletnią dyktaturę Nicolae Ceaușescu.

4.2. Jak w Unii za piecem

Innowacje frazeologiczne, o których mowa w niniejszym rozdziale, symbolizuje tytułowy frazeologizm *jak w Unii za piecem*²³ będący skrzyżowaniem *jak u Pana Boga za piecem* („wygodnie, beztrudnie i bezpiecznie”²⁴) z elementem *Unia (Europejska)*, co przywodzi na myśl zalety polskiego członkostwa w UE. W analizowanym korpusie odnaleźć można wiele tego rodzaju przykładów. Jeden z nich pojawia się w cytacie: „When Jean-Claude Juncker, president of the European Commission, slams David Cameron [...] for *reaping the fruits of years of Euroscepticism*, his words find a ready audience across Europe” (*And shut the door behind you*). Wyróżniona fraza nawiązuje do frazeologizmu *to reap the fruit of one’s labour* (pol. *zbierać owoce swej pracy*), w którym rzeczownik *labour* zastąpiono sformułowaniem *years of Euroscepticism*. Tym sposobem wynik referendum przedstawiono jako bezpośrednią konsekwencję wieloletniego sceptycznego nastawienia Brytyjczyków, w tym także samego premiera Camerona i jego partii, wobec Unii Europejskiej.

Znamienne jest także sformułowanie *Little Europe* będące modyfikacją negatywnie nacechowanego określenia „Little England”, które – jako przeciwieństwo nazwy *Great Britain* – odnosi się do antyimigranckich i nacjonalistycznych nastrojów panujących w Wielkiej Brytanii, podających w wątpliwość ideę Europy ponadnarodowej: „It would be bad for everyone if Great Britain shrivelled into Little England and be worse still if this led to *Little Europe*” (*A tragic split*).

Śródtytuł *More Europe, more trouble* (w artykule *An aggravating absence*) przywodzi z kolei na myśl hasło *Mehr Europa / More Europe* ukute i rozpropagowane z okazji 60. rocznicy podpisania traktatów rzymskich. Jego humorystyczna, przewrotna modyfikacja powstała poprzez dopisanie kontynuacji tworzącej wraz z oryginalnym hasłem zaskakujący ciąg przyczynowo-skutkowy: więcej Europy

²³ Tytuł infografiki towarzyszącej artykułowi pt. *Bilans pięciolatki* („Polityka” 17/2009) opublikowanemu 25 kwietnia 2009 roku z okazji piątej rocznicy wstąpienia Polski do Unii Europejskiej.

²⁴ Por. WSJP: http://www.wsjp.pl/index.php?id_hasla=21509&ind=0&w_szukaj=piec [dostęp: 27.09.2017].

oznacza więcej kłopotów. Jest to zarazem jeden z nielicznych przykładów innowacji modyfikujących o charakterze rozwijającym odnalezionych w analizowanym korpusie tekstowym.

Warte odnotowania i szczegółowego omówienia w ramach odrębnej analizy są również liczne przykłady innowacji frazeologicznych nawiązujących do anglo-amerykańskiej kultury masowej, które z braku miejsca mogą w niniejszej pracy zostać jedynie zasygnalizowane. Jednym z nich jest nagłówek *Brex and the City* poprzedzający artykuł zatytułowany *International banking in a London outside the European Union*. Stanowi on łatwe do rozszyfrowania nawiązanie do tytułu popularnego serialu *Sex and the City* i wskazuje na konsekwencje wyjścia Wielkiej Brytanii z UE dla brytyjskiego sektora usług finansowych, którego symbolem jest londyńskie City skupiające większość działalności handlowo-bankowo-ubezpieczeniowej Wielkiej Brytanii. Do skojarzenia i skrzyżowania tytułu serialu z elementem *Brex(it)* dochodzi na zasadzie brzmieniowej; powstała w efekcie kontaminacja *Brex and the City* pełni funkcję uwydatniającą-humorystyczną, mało w niej treści związanych z tytułem i/lub fabułą serialu produkowanego w latach 1998–2004 przez stację telewizyjną HBO.

Wyraźne odniesienie do sfery brytyjskiej i/lub amerykańskiej kultury popularnej odnaleźć można także w tytule artykułu *Article 50 ways to leave your lover*. Nagłówek ten stanowi przykład tzw. modyfikacji kontaminującej, w której skrzyżowaniu ulegają elementy *article 50* (jako nawiązanie do artykułu 50 traktatu lizbońskiego określającego zasady wystąpienia kraju członkowskiego z UE) oraz tytuł znanej piosenki Paula Simona (*50 ways to leave your lover*). Na to odniesienie wskazuje kolejny śródtytuł tego samego artykułu: *Make a new plan, Stan* będący zarazem cytatem z tej samej piosenki Paula Simona. Skrzyżowanie to nawiązuje do obecnej w debacie europejskiej metafory porównującej poszerzenie UE do powiększenia rodziny, a wystąpienie Wielkiej Brytanii z UE odpowiednio do rozwodu lub rozstania z partnerem. Podobnie śródtytuł *Can't live with the EU, can't live without it* (w artykule *The sleep of the union*) stanowi skrzyżowanie zdania „Can't live with you, can't live without you” występującego w wielu anglojęzycznych piosenkach o miłości z elementem *EU* i wpisuje się tym samym we wspomniany powyżej metaforyczny obraz UE jako romantycznego związku partnerów znajdującego się obecnie w stanie kryzysu.

Obok omówionych powyżej innowacji kontaminujących i rozwijających w analizowanych artykułach są także innowacje skracające, np. *Divided we fall* (zamiast: *United we stand, divided we fall* / pol. *Zgoda buduje, niezgoda rujnuje*, w artykule *Divided we fall*), *A silver lining?* (zamiast: *Every cloud has a silver lining* / pol. *Nie ma tego złego, co by na dobre nie wyszło*, w artykule *Managing chaos*) oraz *Dwa końce kija* (zamiast: *Każdy kij ma dwa końce*). Co charakterystyczne i łatwe do przewidzenia, znajdują one zastosowanie przede wszystkim w tytułach i śródtytułach artykułów, wychodząc naprzeciw wymogom ekonomii językowej.

W polskiej części analizowanego materiału badawczego dają się również zauważyć liczne innowacje frazeologiczne nawiązujące do cytatów i skrzydlatych słów. Przykład tego rodzaju innowacji modyfikującej odnajdujemy na okładce tygodnika „Polityka” (nr 26/2016). Pojawiające się tam sformułowanie *Brexit a sprawa polska* to kontaminacja sformułowania *Słoń a sprawa polska* ze słowem *Brexit*. Sformułowanie *Słoń a sprawa polska* upowszechnione przez Stefana Żeromskiego w „Przedwiośniu” używane jest w sytuacji szukania we wszystkich możliwych kwestiach związków z polską sprawą narodową. Jeden z bohaterów Żeromskiego, mający napisać rozprawę o słońcu, bez wahania napisał „Słoń a Polska” nawiązując tym samym do obecnej w początkach XX wieku tendencji wiązania wszystkiego ze sprawą polską²⁵. Podobnie *Brexit a sprawa polska* na okładce tygodnika „Polityka” sugeruje, że potencjalne wystąpienie Wielkiej Brytanii z UE będzie rozpatrywane z punktu widzenia ewentualnych korzyści i zagrożeń dla Polski i Polaków mieszkających na Wyspach Brytyjskich.

Warta odnotowania jest również innowacja frazeologiczna występująca w artykule *Koniec świata i co dalej*: „wraz z angielskim «nie» skończyło się *wyjadanie wisierek z tortu*”. Stanowi ona bezpośrednie nawiązanie do frazeologizmu *być/okazać się wisienką na torcie*, tzn. „stanowi[ć] dodatek do wcześniej istniejącej całości, ocenianej jako bardzo dobra, i czyni[ć] tę całość jeszcze lepszą niż gdyby tego czegoś nie było”²⁶. Autor artykułu definiuje ten neologizm w sposób następujący: „pobieranie korzyści bez zobowiązań i odpowiedzialności za wspólne kłopoty, nieuchronnie produkowane przez procesy globalizacji, zmiany cywilizacyjne, demograficzne i społeczne” [tamże]. Podobne sformułowanie pojawia się w artykule *Musi zabołec*: „Unijni politycy powtarzają, że jak ma być rozwód, to naprawdę i na dobre, nie będzie *wybijania wisierek z unijnego tortu*”. W obu przypadkach mamy do czynienia z innowacją frazeologiczną wymieniającą, powstałą w wyniku wymiany jednego z komponentów danej jednostki frazeologicznej (czasownika *być*) na inny wyraz (*wyjadać*, *wybierać*). W drugim z przywołanych przykładów (*wybierać wisiereki z unijnego tortu*) występuje dodatkowo rozbudowana wersja frazeologizmu, powstała przez dodanie przymiotnika *unijny*. Oba przykłady stanowią odwzorowanie funkcjonującego w języku angielskim określenia *cherry-pick* często powtarzanego przez europejskich polityków w kontekście polityki rządu brytyjskiego poprzedzającej referendum: „That is what Angela Merkel, the German chancellor, means when she says Britain cannot “*cherry-pick*” the benefits without the obligations” (*Article 50 ways to leave your lover*). *Cherry-pick* oznacza wg słownika Cambridge Dictionary: „to pick only the best people or things from a group, so that only

---

²⁵ Por. Wikipedia: https://pl.wikipedia.org/wiki/S%C5%82o%C5%84_a_sprawa_polska [dostęp: 16.06.2017].

²⁶ Por. WSJP: http://www.wsjp.pl/index.php?id_hasla=25173 [dostęp: 8.09.2017].

people or things that are less good remain”²⁷, tzn. wybierać najlepsze egzemplarze z grupy, pozostawiając przy tym tylko te gorsze.

Kolejne przykłady innowacji modyfikujących na płaszczyźnie frazeologii pojawiają się w następujących cytatach:

„Pracy jest sporo, bo obie strony muszą się porozumieć w sprawie każdej polityki wspólnotowej z osobna, a w traktacie jest na to zapisane tylko dwa lata. Potem *zapada gilotyna* – jeśli w tym czasie nie dojdzie do porozumienia, to unijne prawo i traktaty Unii z państwami trzecimi przestaną na Wyspach obowiązywać z dnia na dzień, bez przepisów przejściowych” (*Nie tak miało być*). Wyróżnione powyżej skrzyżowanie frazeologizmu *klamka zapadła* tzn. „wydarzyło się coś, czego nie można odwołać ani zmienić”²⁸ oraz wyrazu *gilotyna* nadaje frazeologizmowi dodatkowej stanowczości i nieodwracalności, a nawet drastyczności.

„Brytyjczycy muszą *poznać ciężar* swojego wyboru” (*Musi zboleć*). Frazeologizm *poznać ciężar czegoś* stanowi efekt skrzyżowania wyrażen *poznać smak czegoś* oraz *dźwigać ciężar czegoś* w sensie „ktoś doznaje kłopotów, trudności lub cierpienia związanych z czymś”²⁹ i jest klasycznym przykładem innowacji frazeologicznej kontaminującej.

Odnalezione w niemieckim korpusie sformułowanie „Europa ist tot. Es lebe Europa?” stanowi bezpośrednie nawiązanie do słów marszałka dworu francuskiego (pol. *Umarł król, niech żyje król!*) wygłaszanych w średniowieczu po śmierci króla Francji i od razu ogłaszających nowego monarchę, zapewniających tym samym brak kłótni i walk o sukcesję, obecnie używane jako ogłoszenie szybkiej decyzji o zmianie planów po doświadczonej niepowodzeniu³⁰. W ten sposób tygodnik „Der Spiegel” ogłasza wyczerpanie się idei zjednoczonej Europy, pytając jednocześnie o przyszłość Unii Europejskiej.

Na zakończenie warto przytoczyć dwa przykłady neosemantyzmów zaczerpniętych z niemieckojęzycznego korpusu. Jeden z nich to tytuł artykułu z numeru 26/2017 tygodnika „Der Spiegel”: *Schwarzer Donnerstag* (ang. *Black Thursday* / pol. *Czarny czwartek*). Sformułowanie to określić można mianem neologizmu znaczeniowego, a dokładnie rzecz biorąc, frazeologicznego [por. Grabias 1981: 89], jest to bowiem sytuacja, w której istniejącemu już w języku wyrażeniu przypisuje się nowe znaczenie. Określenie *Schwarzer Donnerstag* odnosi się we wspomnianym artykule do dnia, w którym odbyło się referendum w sprawie członkostwa Wielkiej Brytanii w Unii Europejskiej i przez przywołanie całego ładunku negatywnych

²⁷ Por. <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cherry-pick> [dostęp: 27.09.2017].

²⁸ Por. WSJP, http://www.wsjp.pl/index.php?id_hasla=26311 [dostęp 8.09.2017].

²⁹ Por. WSJP, http://www.wsjp.pl/index.php?id_hasla=40077&ind=0&w_szukaj=ci-%C4%99%C5%BCar [dostęp: 8.09.2017].

³⁰ Por. Wikisłownik: https://pl.wiktionary.org/wiki/umar%C5%82_kr%C3%B3l,_niech_%C5%BCyje_kr%C3%B3l [dostęp 16.6. 2017].

konotacji związanych z początkiem tzw. Wielkiego Kryzysu wyraża negatywną ocenę wyniku referendum.

Kolejny przykład neosemantyzmu to prawdopodobnie zamierzone nawiązanie do polskiego hymnu „Noch ist Polen nicht verloren / Poland is not lost yet” w wywiadzie z Wolfgangiem Schäuble („*Großbritannien ist Führungsnation*“ / „*Britain is a leading nation*”). Przytoczenie pierwszego wersu polskiego hymnu w kontekście dyskusji o fali eurosceptycyzmu w zjednoczonej Europie sygnalizuje, że Polska podziela wartości europejskie i nie jest jeszcze stracona dla sprawy europejskiej.

5. Wnioski

Na podstawie przeprowadzonej analizy można wywnioskować, że innowacje językowe przeważają w korpusie polskim i brytyjskim, przy czym w tym ostatnim pojawiają się przede wszystkim w śródtytułach lub tytułach oraz podpisach infografik, rzadziej w tekście głównym. Pełnią zatem przede wszystkim funkcje uwydatniające, co komentuje najlepiej następujący cytat: „Kontaminacyjne zabiegi językowe wykorzystywane we współczesnych tekstach medialnych służą celom komunikacyjnym (przekazaniu informacji), estetycznym (skupieniu uwagi odbiorcy na danym tekście i wyróżnieniu go spośród innych przez użycie określonych środków) oraz pragmatycznym (wywołanie określonej reakcji dzięki zastosowaniu danego chwytu). Jednak coraz powszechniejsze staje się odchodzenie od funkcji informacyjnej na rzecz perswazyjnej. Nagłówki prasowe zazwyczaj nie przekazują wprost, czego będzie dotyczył artykuł, umiejętnie zastosowanie chwytów językowych ma zatrzymać wzrok adresata i nakłonić do zapoznania się z tekstem” [Burska 2012: 49].

Wśród zebranych przykładów dominują kontaminacje leksykalne zawierające uszczuploną fonologicznie formę pierwszego komponentu i pełną formę drugiego, np. *Brexit*. Wiele tego rodzaju skrzyżowań występuje w nagłówkach prasowych, wzbudzając w ten sposób zainteresowanie odbiorców [por. Wojtak 2010: 132]. Przywołane w niniejszym artykule kontaminacje słowotwórcze częściowo zadołowały się w trzech badanych językach (*Brexit*, *Brexitteer*, odnotowane jako hasła w słowniku Cambridge, samo *Brexit* w słowniku DUDEN oraz słowniku PWN), część z nich zaś to niewątpliwie okazjonalizmy, mające za zadanie przyciągnięcie uwagi czytelnika i uwypuklenie pewnych treści (*Polexit*, *Bremain*, *Breversal*, *neverendum*).

Na płaszczyźnie frazeologii mamy do czynienia ze zdecydowaną przewagą innowacji o charakterze modyfikującym, a wśród nich szczególnie innowacji kontaminujących, będących skrzyżowaniem frazeologizmów z innymi frazeologizmami lub pojedynczymi wyrazami, oraz innowacji skracających i wymieniających, przy

czym te ostatnie można rozpatrywać jako wariant innowacji kontaminujących. W trakcie analizy odnotowano także nieliczne przypadki tzw. neosemantyzmów.

W korpusie brytyjskim i częściowo polskim daje się ponadto zauważyć spora liczba nawiązań do cytatów z kultury popularnej, których nadrzędnym celem jest zwrócenie uwagi czytelnika oraz wywołanie zamierzonej reakcji wartościującej. Warta odnotowania jest także niewielka liczba innowacji językowych w korpusie niemieckim, jedyny właściwie wyjątek to kontaminacja *Brexit* i złożenia determinatywne od niej wyprowadzone [terminologia za Grabiasem 1981: 118].

Literatura

Teksty źródłowe

„Der Spiegel“

Dann geht doch! / Then leave! (24/2016)

„Großbritannien ist Führungsnation“ / „Britain is a leading nation“ (24/2016)

Lasst uns nicht allein! / Don't leave us! (24/2016)

Schwarzer Donnerstag (26/2016)

Wer klug ist, bleibt / It's smarter to stay (24/2016)

Willige und Fähige (26/2016)

„Polityka”

Dwa końce kija (26/2016)

Koniec świata i co dalej (27/2016)

Mgła nad kanałem (26/2016)

Musi zboleć (27/2016)

Nie tak miało być (27/2016)

Planeta Brytania (27/2016)

Wybór prezesa (27/2016)

„The Economist”

A tragic split (25.06.–1.07.2016)

Adrift (2.06.–8.07.2016)

After the vote, chaos (25.06.–1.07.2016)

An aggravating absence (2.06.–8.07.2016)

And shut the door behind you (2.06.–8.07.2016)

Article 50 ways to leave your lover (2.06.–8.07.2016)

As Europe's sceptics cheer Brexit, its enthusiasts mourn (25.06.–1.07.2016)

Brexitland versus Londonia (2.06.–8.07.2016)

David Cameron quits Downing Street with a ruined legacy (25.06.–1.07.2016)

Divided we fall (18.06.–24.06.2016)

I owe EU (2.06.–8.07.2016)

International banking in a London outside the European Union (25.06.–1.07.2016)

Managing chaos (2.06.–8.07.2016)

Shifting sands (2.06.–8.07.2016)

The Battle of Evermore (18.06.–24.06.2016)

- The Brexit contagion spreads (25.06.–1.07.2016)
 The implications of Brexit for the Bank of England (25.06.–1.07.2016)
 The improbable revolutionaries (25.06.–1.07.2016)
 The Nigel Farage Show (18.06.–24.06.2016)
 The politics of anger (2.06.–8.07.2016)
 The sleep of union (18.06.–24.06.2016)
 What happens now that Britain has voted for Brexit (25.06.–1.07.2016)
 What if? (18.06.–24.06.2016)

Literatura uzupełniająca

- Bąba S., 1986, *Twardy orzech do zgryzienia, czyli o poprawności frazeologicznej*, Poznań.
 Bąba S., 1989, *Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny*, Poznań.
 Burger H., 2015, *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*, Berlin.
 Burska K., 2012, *Kontaminacje jedno- i wielowęzłowe w nagłówkach prasowych i komunikatach reklamowych*, „Folia Linguistica”, nr 46, s. 42–52.
 Dobrovolskij D., Piirainen E., 2009, *Zur Theorie der Phraseologie. Kognitive und kulturelle Aspekte*, Tübingen.
 Dziamska-Lenart G., 2004, *Innowacje frazeologiczne w powojennej felietonistyce polskiej*, Poznań.
 Grabias S., 1981, *O ekspresywności języka. Ekspresja a słowotwórstwo*, Lublin.
 Granger S., Meunier F. red., 2008, *Phraseology: An Interdisciplinary Perspective*, Amsterdam–Philadelphia.
 Langlotz A., 2006, *Idiomatic creativity: A cognitive-linguistic model of idiom-representation and idiom-variation in English*, Amsterdam – Philadelphia.
 Lusińska A., 2007, *Reklama a frazeologia*, Toruń.
 Majnusz-Stadnik M., 2014, *Andere Länder, andere Werbestrategien. Phraseologismen und deren Modifikationen in den polnischen und deutschen Werbeanzeigen*, Opole.
 Miller D., 2009, *Verwirklichung polnischer Träume vs. Ostkolonisation. Zum Ausdruck von Emotionalität und Wertung im polnischen Mediendiskurs zur EU-Erweiterung [w:] Die Ordnung des Standard und die Differenzierung der Diskurse*, red. B. Henn-Memmesheimer, J. Franz, Frankfurt am Main, s. 417–428.
 Miller D., 2017, *Europa ist tot. Es lebe Europa? Der Brexit und die Folgen aus deutscher, britischer und polnischer Sicht [w:] Text im Fokus zweier Linguistiken. Aus der polonistischen und germanistischen Forschung*, red. Z. Bilut-Homplewicz, M. Krauz, Frankfurt am Main, s. 183–206.
 Nagórko A., 2007, *Kontaminacje leksykalne – słowotwórstwo czy radosna tfurczość?*, „Przegląd Humanistyczny”, nr 1, s. 203–211.
 Ochmann D., 1997, *Prasowe kontaminacje leksykalne (Analiza strukturalna)*, „Język Polski”, nr 2–3, s. 131–144.
 Ratajczyk K., 2015, *Kontaminacje leksykalne. Struktura – sens – pragmatyka*, Lublin.
 Wojtak M., 2010, *Głosy z teraźniejszości. O języku współczesnej polskiej prasy*, Lublin.

Strony internetowe

- Cambridge Dictionary: <http://dictionary.cambridge.org/>
 Dictionary.com: <http://www.dictionary.com/>
 DUDEN: <http://www.duden.de/>
 English Oxford Living Dictionaries: <https://en.oxforddictionaries.com/>
 European Journalism Centre: <http://ejc.net/> [dostęp: 22.03.2017]
 Press Gazette: <http://www.pressgazette.co.uk/seriously-popular-economist-now-claims-reach-53m-readers-week-print-and-online/> [dostęp: 22.03.2017]

Słownik języka polskiego PWN: <https://sjp.pwn.pl/>

Wielki słownik języka polskiego (WSJP): <http://www.wsjp.pl/>

Wikipedia: https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Strona_g%C5%82%C3%B3wna

JAK W UNII ZA PIECEM. LINGUISTIC INNOVATIONS IN POLISH, BRITISH AND GERMAN PRESS ARTICLES ON THE BREXIT REFERENDUM

Summary

The notion of linguistic innovation or neologism includes new lexical items as well as existing words or phrases whose meaning has been altered. Based on the classifications of neologisms proposed by Stanisław Grabias [1981], Stanisław Bąba [1986, 1989] and Gabriela Dziamska-Lernart [2004], the purpose of this paper is to present various types of linguistic innovations on the morphological and phraseological level. They are analysed in terms of structure, meaning and pragmatic purpose in texts. Particular attention is paid to lexical blends which encompass both word blends (i.e. portmanteau words) as well as idiom blends, i.e. blends of an idiom with a word or a combination of two idioms. The data analysed comes from articles published in popular Polish („Polityka”), British („The Economist”) and German („Der Spiegel”) weekly magazines shortly before and directly after the Brexit referendum. As the analysis shows, linguistic innovations mostly occur in press headlines especially in British texts. Apart from numerous idiom blends there are various examples of pun-like blends based on well-known quotations from popular culture. The main purpose of the analysed new lexical items is to attract the attention of the reader, to express the attitude of the author towards the entities described and thus to convey positive or negative valuations, to build a close relation between the author and the reader and to cause humorous effects.